

**OCJENA KVALITETA I PREUZIMANJE
GRAĐEVINSKIH PROIZVODA U BOSNI I HERCEGOVINI**

**QUALITY CONTROL AND ADOPTION OF CONSTRUCTION
PRODUCTS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA**

Dr sc. Azra Kurtović, dipl. ing. građ.
Docent Građevinskog fakulteta
Univerziteta u Sarajevu

REZIME

U bliskoj budućnosti, evropskim tehničkim specifikacijama će se regulisati tržište većine građevinskih proizvoda, naročito usvojenim i harmoniziranim evropskim standardima i evropskim tehničkim saglasnostima (ETA). U Bosni i Hercegovini propisat će se sistem potvrđivanja usklađenosti u skladu sa Direktivom o građevinskim proizvodima, zakonom ili odgovarajućom uredbom.

Tehnički zahtjevi postaju strožiji. U namjeri da njihovi proizvodi budu prihvaćeni u internacionalnom nivou, proizvođači moraju biti u stanju dokazati da njihova roba i usluge postižu ove zahtjeve. Oni moraju biti u stanju pokazati ispitne izvještaje laboratorija, inspeksijske izvještaje, certifikate za proizvod ili certifikate za sistem upravljanja koji su usklađeni sa internacionalnim standardima.

U radu je dat osvrt na zakonske dokumente koji se moraju poštivati u Bosni i Hercegovini u kojoj trenutno vrijede propisi i standardi naslijeđeni kao zajednička intelektualna svojina bivše zajedničke države.

Navedeni su doneseni federalni tehnički propisi i smjernice, koji su izazvali stanje nesigurnosti u vrsti pravosnažnih zakonskih i podzakonskih akata za datu oblast.

Ključne riječi: akreditiranje, certificiranje, metode kontrole usklađenosti

SUMMARY

In close future, the market of the most of construction products will be regulated by adopted European Harmonised Standards and European Technical Approval (ETA). In Bosnia and Herzegovina, the system of accreditation will be regulated by Directive of construction products, by law or equivalent Act.

Technical requirements are becoming even stricter. In order to have their products accepted at the international level, manufacturers must certificate that their products meet these standards. They must present laboratories tests results, inspection reports, product certificates or certificates for management procedures that are compatible to international standards.

This article gives review to Legal documents that has to be respected in Bosnia and Herzegovina, where directives and standards inherited as common intellectual property of former State are still valid.

Article presents technical directives and guidelines in Federation of Bosnia and Herzegovina that brought legal incertiny among valid laws and acts that has to be respected.

Keywords: accreditation, certification, methods of control of conformity

1. UVOD

U Bosni i Hercegovini kao zemlji nastaloj iz SFRJ vrijede propisi i standardi naslijeđeni kao zajednička intelektualna svojina bivše zajedničke države.

Odlukom o preuzimanju Zakona o standardizaciji, koja je objavljena u Sl. l. R BiH 2/92 i 13/94, ozakonjena je daljna obavezna primjena JUS standarda, te su preuzeti Pravilnici (prema listi propisa o tehničkim normativima) i Naredbe o obaveznom atestiranju sa serijom standarda sa obaveznom primjenom. Za građevinske proizvode su veoma bitni:

- pravilnik o tehničkim normativima za projektovanje i izvođenje konstrukcija od prefabrikovanih elemenata od nearmiranog i armiranog čelijastog betona (Sl. l. SFRJ 6/81),
- pravilnik o tehničkim normativima za izgradnju objekata visokogradnje u seizmičkim područjima (Sl. l. SFRJ 31/81, 49/82, 29/83, 21/88),
- pravilnik o tehničkim normativima za skloništa (Sl. l. SFRJ 55/83),
- pravilnik o tehničkim normativima za čelične žice, šipke i užad za prednaprezanje konstrukcija (Sl. l. SFRJ 41/85 i 21/88),
- pravilnik o tehničkim normativima za sanaciju, ojačanje i rekonstrukciju objekata visokogradnje oštećenih zemljotresom i za rekonstrukciju i revitalizaciju objekata visokogradnje (Sl. l. SFRJ 52/85),
- pravilnik o tehničkim normativima za površinsku eksploataciju arhitektonsko-građevinskog (ukrasnog kamena), tehničkog kamena, šljunka i prijeska i preradu arhitektonsko-građevinskog kamena (Sl. l. SFRJ 49/86),
- pravilnik o tehničkim normativima za nosive čelične konstrukcije (Sl. l. SFRJ 61/86),
- pravilnik o tehničkim normativima za beton i armirani beton (Sl. l. SFRJ 11/87),
- pravilnik o tehničkim normativima za opterećenja nosivih građevinskih konstrukcija (Sl. l. SFRJ 26/88),

Ovaj naslijeđeni sistem tehničke regulative je baziran na principima obaveznih standarda i atestiranja te predtržišne inspekcije, koji su napušteni u Evropskoj uniji.

Stoga je iz Evropske unije dolazio zahtjev, da se u periodu do preuzimanja novog evropskog zakonodavstva za tehničke industrijske proizvode, uspostavi jedinstveni sistem ocjenjivanja usklađenosti proizvoda sa naslijeđenom tehničkom regulativom.

Tako su u Bosni i Hercegovini usvojeni Zakoni usklađeni sa evropskom regulativom:

- Zakon o nadzoru kvaliteta određenih proizvoda pri uvozu i izvozu—Sl. gl. BiH 13/03“
- Zakon o opštoj sigurnosti proizvoda, Zakon o nadzoru nad tržištem u BiH, Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usklađenosti - Sl. gl. BiH 45/04.

Zakonom o nadzoru nad tržištem uređuje se nadzor proizvoda stavljenih na tržište Bosne i Hercegovine, utvrđuju opšti principi i uspostavlja sistem nadzora nad tržištem kojeg čine:

- Agencija za nadzor nad tržištem Bosne i Hercegovine
- Inspeksijski i drugi organi uprave Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko Distrikta BiH koji su posebnim zakonima i propisima ovlašteni za vršenje inspeksijskih i drugih poslova koji se odnose na kontrolu proizvoda na tržištu BiH .

Na temelju Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanje usklađenosti doneseni su odgovarajući podzakonski akti:

- Uputstvo o načinu izrade i postupku donošenja tehničkih propisa (S. gl. BiH 35/06),
- Program preuzimanja tehničkih propisa (Sl. gl. BiH 35/06)
- Odluka o planu aktivnosti za realizaciju Programa preuzimanja tehničkih propisa (Sl. gl. BiH 89/06)

U Aneksu I Programa preuzimanja tehničkih propisa navedene su direktive novog pristupa Evropske unije koje se preuzimaju u zakonodavstvo Bosne i Hercegovine (za građevinske proizvode 89/106/EEC, 93/68/EEC).

U Aneksu II Programa preuzimanja tehničkih propisa dat je spisak propisa o obaveznom atestiranju (ukupno 48) koji važe do stupanja na snagu odgovarajućih tehničkih propisa, zasnovani na preuzetim direktivama, od kojih su vezani za građevinske proizvode:

- Naredba o obaveznom atestiranju elektroenergetskih izolovanih provodnika i kablova (S.I.SFRJ 43/88),
- Naredba o obaveznom atestiranju kablovskog, distribucionog i zajedničkog antenskog sistema (S.I.SFRJ 37/87)
- Naredba o obaveznom atestiranju grla za sijalice sa navojem (S.I.SFRJ 43/88),
- Naredba o obaveznom atestiranju sklopki za naprave (S.I. SFRJ 43/88),
- Naredba o obaveznom atestiranju armiranobetonskih sredstava za zatvaranje otvora za kretanje u skloništim i dvonamjenskim objektima (S.I. SFRJ 13/85),
- Naredba o obaveznom atestiranju čeličnih sredstava za zatvaranje otvora za kretanje u skloništim i dvonamjenskim objektima (S.I. SFRJ 4/85 i 12/85),
- Naredba o obaveznom atestiranju profilisanih gumenih zaptivnih traka za vrata, kapke i pokretne pregrade skloništa i dvonamjenskih objekata sa hermetičkim zatvaranjem krila (S.I. SFRJ 35/86),
- Pravilnik o obaveznom atestiranju protivudarnih ventila za skloništa i dvonamjenske objekte o uvjetima koje moraju ispunjavati organizacije udruženog rada ovlaštene za atestiranje tih proizvoda (S.I. SFRJ 24/90),
- Naredba o obaveznom atestiranju sistema za provjetravanje skloništa i dvonamjenskih objekata (S.I. SFRJ 61/87),
- Naredba o obaveznom atestiranju betonskih cijevi za kanalizaciju dužine iznad jedan metar (S.I. SFRJ 34/85),
- Naredba o obaveznom atestiranju cementa (S.I. SFRJ 34/85, 67/86),
- Naredba o obaveznom atestiranju dodataka betonu (S.I. SFRJ 34/85),
- Pravilnik o obaveznom atestiranju fasadnih opeka i blokova od gline i o uvjetima koje moraju ispunjavati organizacije udruženog rada ovlaštene za atestiranje tih proizvoda (S.I. SFRJ 24/90),
- Naredba o obaveznom atestiranju hidroizolacionih materijala impregnisanih bitumenom i bitumenske trake (S.I. SFRJ 46/87),
- Pravilnik o obaveznom atestiranju crijepova od gline i uvjetima koje moraju ispunjavati organizacije udruženog rada ovlaštene za atestiranje tih proizvoda (S.I. SFRJ 24/90),
- Naredba o obaveznom atestiranju prefabrikovanih elemenata od čelijastog betona (S.I. SFRJ 34/85),
- Pravilnik o obaveznom atestiranju elemenata tipskih građevinskih konstrukcija na otpornost prema požaru i uvjetima koje moraju ispunjavati organizacije udruženog rada ovlaštene za atestiranje tih proizvoda (S.I. SFRJ 24/90),
- Naredba o obaveznom atestiranju frakcionisanog kamenog agregata za beton i asfalt (S.I. SFRJ 41/87),
- Naredba o obaveznom atestiranju ploča od iverica za opću upotrebu u građevinarstvu (S.I. SFRJ 61/83),
- Naredba o obaveznom atestiranju čelične užadi za opću namjenu (S.I. SFRJ 61/83 i 17/88),
- Naredba o obaveznom atestiranju čeličnih užadi za opću namjenu (S.I. SFRJ 61/83 i 17/88),
- Naredba o obaveznom atestiranju čeličnih užadi za izvozna postrojenja u rudarstvu (S.I. SFRJ 27/80 i 67/80),
- Naredba o obaveznom atestiranju ručnih i prevoznih aparata za gašenje požara (S.I. SFRJ 16/83),

- Naredba o obaveznom atestiranju vijaka, navrtki i podloški za spojeve čeličnih konstrukcija (S.l. SFRJ 61/85),
- Naredba o obaveznom atestiranju kotrljajnih ležajeva (S.l. SFRJ 62/83 i 85/87),

2. NOVI PRISTUP

Za obezbjeđivanje slobodnog protoka tehničkih industrijskih proizvoda Evropska unija je razvila tehniku koja obuhvata novi pristup regulativi proizvoda i globalni pristup ocjenjivanja usaglašenosti proizvoda.

Harmonizacija zakonodavstva je ograničena na prihvatanje preko direktiva novog pristupa, bitnih zdravstvenih i sigurnosnih zahtjeva ili zahtjeva opšteg interesa, koje proizvodi, plasirani na tržište EU, moraju zadovoljiti, ukoliko se žele iskoristiti prednosti slobodnog protoka roba.

Direktiva 98/34/EC definiše evropske standarde kao tehničke specifikacije, usvojene od evropskih organizacija za standardizaciju, koje je potrebno prenositi u nacionalne, tako da evropski standardi postanu na raspolaganju kao nacionalni i to u izvornom obliku.

To znači da sve nacionalne standarde u određenom roku treba povući.

Bitni zahtjevi koji se odnose na sigurnost korisnika, radnika, potrošača i proizvoda kao i zaštitu okoline su obavezni.

Tehničke specifikacije sigurnosti proizvoda, koji zadovoljavaju bitne zahtjeve navedene u direktivama, date su u harmonizovanim standardima.

Primjena harmonizovanih standarda i drugih standarda nije obavezujuća. Proizvođač može upotrebljavati i druge tehničke specifikacije, kojima zadovoljava bitne zahtjeve direktiva novog pristupa.

Za proizvode izradene u skladu sa harmonizovanim standardima, važi pretpostavka o usaglašenosti sa bitnim zahtjevima direktiva novog pristupa.

Proizvođač bira između različitih postupaka utvrđivanja usklađenosti (metode kontrole usklađenosti) koji su predviđeni u odgovarajućim direktivama.

Direktive novog pristupa se odnose na različite tehničke proizvode koji zahtjevaju ili ne zahtjevaju označavanje proizvoda oznakom CE.

Do sada su u Bosni i Hercegovini usvojene direktive novog pristupa:

niskonaponska oprema (73/23/EEC, 93/68/EEC), elektromagnetna usklađenost (89/336/EEC, 92/31/EEC, 93/68/EEC), lična zaštitna oprema (89/686/EEC, 93/68/EEC, 93/95/EEC, 96/58/EC), liftovi (95/16/EC), mašine (98/37/EC, 98/79/EC).

Direktiva Vijeća 89/106/EEC od 21.decembra 1988 (skraćene oznake CPD) o (ne)usaglašenosti zakona, propisa i administrativnih odredbi Zemalja članica je osnova pravne prakse za građevinske proizvode.

Dosljedno razmatranje CPD i dopunskih direktiva, kao i tumačenja i uputstava za njenu implementaciju je obavezno u procesu izgradnje u EU ali je potrebno obezbjeđenje dodatnih dokumenata. U slučaju da se ne obezbijede, CPD odredbe nisu provodive.

CPD je direktiva kojom se uspostavlja odnos između traženih osobina konstrukcija (objekata) i građevinskih proizvoda i kojom se omogućava usklađenost tehničkih propisa u oblasti građevinskih proizvoda.

U svrhu ove Direktive, građevinski proizvod označava bilo koji proizvod koji je proizveden za trajnu ugradnju u građevinske objekte, što uključuje i visokogradnju i niskogradnju.

U zavisnosti od vrste građevinskog proizvoda utvrđen je sistem atestiranja usklađenosti, kao i zadaci imenovanih organa u području Direktive o građevinskim proizvodima.

Primjenjuju se metode kontrole usklađenosti:

- a) početni tip ispitivanja proizvoda od strane proizvođača ili priznatog organa,
- b) ispitivanje uzoraka uzetih u tvornici, u skladu sa planom ispitivanja koji je propisan od strane proizvođača ili priznatog organa
- c) reviziono ispitivanje uzoraka uzetih u tvornici, na otvorenom tržištu ili na gradilištu, koje vrši proizvođač ili priznati organ,
- d) ispitivanje uzoraka iz serije koja je spremna za isporuku ili koja je već isporučena, koje vrši proizvođač ili priznati organ,
- e) kontrola tvorničke proizvodnje (podrazumijeva stalnu unutrašnju kontrolu proizvodnje koju provodi proizvođač),
- f) početna inspekcija tvornice i kontrole tvorničke proizvodnje koju provodi priznati organ,
- g) neprekidan nadzor, ocjenjivanje i procjenjivanje kontrole tvorničke proizvodnje od strane priznatog organa.

3. ZAKLJUČAK

Stanju nesigurnosti o vrsti zakonskih i podzakonskih dokumenata koji se moraju poštivati veoma je doprinijelo donošenje Tehničkih propisa od strane Federalnog ministarstva prostornog uređenja i to:

- Pravilnika o certifikaciji građevinskih proizvoda, materijala i opreme koji su u uporabi, odnosno koji se ugrađuju (Sl.N. F BiH 81/07)
- Pravilnika o tehničkom pregledu građevine (Sl.N. F BiH 21/06, 23/08)
- Pravilnika o tehničkim svojstvima za cimente koji se ugrađuju u betonske konstrukcije (Sl.N. F BiH 38/08)
- Pravilnika o tehničkim svojstvima za dimnjake u građevinama (Sl.N F BiH 49/08)
- Pravilnika o tehničkim svojstvima za čelik i čelične proizvode koji se ugrađuju u čelične konstrukcije (Sl.N F BiH 69/08)
- Pravilnika o tehničkim propisima za građevinske proizvode koji se ugrađuju u zidane konstrukcije (Sl.N F BiH 86/08)
- Pravilnika o tehničkim propisima za građevinske proizvode koji se ugrađuju u betonske konstrukcije (Sl.N F BiH 86/07)
- Zakon o građevinskim proizvodima (Sl.N F BiH 78/09)
- Zakon o općoj sigurnosti proizvoda
- Pravilnik o uvjetima za lica koja provode radnje ocjenjivanja usklađenosti građevinskih proizvoda (Sl.N F BiH 49/10)
- Pravilnik o tehničkim odobrenjima za građevinske proizvode (Sl.N F BiH 2/11)

i drugih koji se ne mogu primjenjivati u BiH jer su u suprotnosti sa zakonima BiH u pogledu:

1. nadležnosti za propisivanje tehničkih zahtjeva Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usklađenosti, jer je u nadležnosti Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH i Komiteta za tehničke propise BiH,
2. nadležnosti za imenovanje tijela za ocjenjivanje usklađenosti, koje je također u nadležnosti Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine,
3. neprimjenjivost za područje RS jer se time narušava jedinstveni ekonomski prostor BiH.

Isto je zbunjujuće donošenje Smjernica za projektovanje, građenje, održavanje i nadzor na putevima Knjiga IV - Nadzor na putevima od strane Direkcije za ceste F BiH i JP. Putevi Republike Srpske (Sarajevo/Banja Luka 2005).

Tehnički propisi koje je donijelo Ministarstvo prostornog uređenja Federacije BiH ne mogu poslužiti preuzimanju evropskih normi, ali uz otklanjanje članova koji su u suprotnosti sa zakonima Bosne i Hercegovine mogu se iskoristiti kao osnov za izradu programa preuzimanja evropskih normi.

Procedura za uvođenje novih evropskih standarda :

Preuzimanje Direktive o građevinskim proizvodima br. 89/106 i 93/68 EEC ,

što je prema Odluci o aktivnostima za realiziranje programa preuzimanja tehničkih propisa u nadležnosti Ministarstva komunikacija i prometa.

U aneksu programa preuzimanja tehničkih propisa data je lista direktiva novog pristupa , gdje je direktiva o građevinskim proizvodima imala definisani rok za preuzimanje kraj 2008.

Direktive se preuzimaju u formi naredbi, koje na prijedlog Komiteta za tehničke propise BiH donosi Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH.

Elementi značajni za implementiranje tehničkih propisa navedeni u Odluci o planu aktivnosti za realizaciju Programa preuzimanja tehničkih propisa uglavnom su ispunjeni kroz aktivnosti tehničkih komiteta Instituta za standardizaciju BiH i Instituta za akreditiranje BiH.

Proizvođači građevinskih proizvoda, zbog ispunjenosti zahtjeva kod izvoza već primjenjuju evropske norme za ocjenu kvaliteta svog proizvoda, te su osposobljeni i spremni za implementaciju evropskih normi.

Danas se više ne postavlja pitanje svrsishodnosti ulaganja u razvoj infrastrukture kvaliteta, gdje sistem akreditiranja predstavlja onaj njegov stub preko kojeg je na međunarodnom tržištu roba i usluga moguće ostvariti povjerenje u rezultate njihovog ocjenjivanja usklađenosti.

Trenutno je mnogima nejasno da uvođenje i certificiranje Sistema upravljanja prema međunarodnim standardima ne garantuje kvalitet građevinskih proizvoda, da formiranje velikog broja procedura i uputstava prema nekim evropskim standardima koji nisu harmonizirani niti prihvatljivi za implementaciju, ne vodi ka kvalitetnom proizvodu, da trenutne nejasnoće u tehničkoj regulativi ne znače da se važeći zakonski dokumenti ne trebaju i ne moraju poštivati.

Nažalost svjesni smo opstrukcije na putu kvaliteta u proizvodnji građevinskih proizvoda i mahanja sa neharmoniziranim evropskim normama i preziranjem "bivših i prevaziđenih" važećih standarda i propisa, ali i nekvaliteta i netrajnosti izvedenih objekata.

Neminovnost uključivanja Bosne i Hercegovine u evropske integracije zahtjeva, između ostalog, razvoj nacionalnog sistema akreditiranja i prilagođavanja rada tijela za ocjenjivanje usklađenosti jednoobraznim uvjetima koji su prihvaćeni u cijelom svijetu.

4. LITERATURA

- [1] Program preuzimanja tehničkih propisa, Službeni glasnik BiH br.35/06
- [2] Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usklađenosti , Sl. glasnik BiH 45/04
- [3] Uputstvo o načinu izrade i postupku donošenja tehničkih propisa, Sl. glasnik BiH 35/06
- [4] Direktiva Vijeća 89/106/EEC o usklađenosti zakona, propisa i administrativnih odredbi država članica koji se odnosi na građevinske proizvode.